

„...a történettudományt is elérte az a szemléleti fordulat, amely a forrásokat már szemantikai szempontból is szemügyre veszi”

Beszélgetés Gergely Andrással

Gergely András Sopronban született 1946. május 23-án. Szegedi érettségije után az ELTE történelem–filozófia szakjára iratkozott be. Az Eötvös Collegiumnak is tagja lett. 1969. évi végzése után az MTA Történettudományi Intézetében kezdett dolgozni. Szabad György hívására 1976-ban visszatért az egyetemre, ahol előbb adjunktusként, majd a kandidátusi fokozat megszerzése után docensként, a tudományok doktora címet elervén egyetemi tanárként dolgozott. Több cikluson át tagja volt az MTA Történettudományi Bizottságának, az MTA köztestületének és II. osztályának, illetve az OTKA Történettudományi Bizottságának. Utolsó aktív évtizedében a Károli Református Egyetem tanára, doktori iskolájának egyik alapítója majd vezetője lett. Kutatási területe Magyarország 19. századi története, elsősorban a reformkor és 1848–49 esztendei, ezen időszak politikai és eszmetörténete, de megírta a dualizmus kori politikai sajtó történetét is.

1987-től bekapcsolódott a rendszerváltás politikai mozgalmaiba. Alapító tagja lett az MDF-nek, aktívan részt vett a mozgalom szervezésében, majd külpolitikai munkacsoportjában tevékenykedett. Ekként került 1990-ben a Külügyminisztériumba, majd onnan nagykövetségként a Dél-Afrikai külképviselet élére (1992–1994).

Hazatérve újra történelmi hivatását folytatta az ELTE-n. Időközben megbízást nyert a hollandiai nagykövetség irányítására (1999–2002).

Külföldön többször folytatott ösztöndíjas tanulmányutakat, vendégprofesszor volt a hamburgi egyetemen.

Elismerései: Ránki György Díj; köztársasági arany érdemérem; a Magyar Érdemrend tiszti keresztje.

Tisztelt Professor Úr! Kérem, mondjon pár mondatot családi háttéréről, indíttatásáról, arról, hogy miért kezdett el érdeklődni és foglalkozni a történelemmel?

Értelmiségi családból származom, már csecsemőkoromban Szegedre költöztünk, tehát szegedinek tartom magam. Itt végeztem az iskoláimat, s a gimnázium befejezéséhez közeledve szüleim orvosnak szántak, apám is orvos volt, a családi tradíció folytatása lehetségesnek tűnt. Engem az orvosi pálya nem vonzott, de a szüleim azzal biztattak, hogy az ember élhet a hobbijának is, számos olyan orvost tudtak felsorolni, akik különböző dolgokkal foglalkoztak a madártantól a bélyegyűjtésig, apám például kertészkedett.

Elfogadtam volna ezt a pályát, de III. osztályos gimnazista koromban elkezdődött egy *Ki miben tudós?* televíziós vetélkedő, ahol a legjobb nyolc versenyző képernyőre került, és rangos zsűri előtt kellett megmutatni azt, hogy mit is tudunk. Nos, ekkor második lettem, s ez azt jelentette, hogy az első két helyezett felvételi vizsga nélkül bekerülhetett bármely egyetemre történelem szakkal párosítva. Nem tudtam egy szót sem franciául, de a történelem–francia szakot választhattam volna, mert a rendelet úgy szólt, hogy arra is fel kell venni. Kértem a szüleimet, hogy módosítsunk pályát, hiszen ha biztosan bekerülhetek bárme-

lyik egyetemre történelem szakkal, akkor ezt érdemes vállalni, s egyébként is szerettem a történelmet. A szegedi egyetemen akkor elég gyenge volt a történelem képzés, úgyhogy a történelem–filozófia szakot választottam, mert ez a szakpár nem volt ott. Ez azt jelentette, hogy Pestre vettek fel, és kollégiumi helyet is kaphattam. Így lettem az ELTE hallgatója, és ott végeztem el a történelem–filozófia szakot. Ezen belül nem döntöttem el, hogy a történelem vagy a filozófia lesz-e a pályairányom, már csak azért sem, mert filozófia szakkal könnyebben lehetett állást találni. Ne felejtjük el, akkor indult a filozófiaképzés itthon egy-két éve, és minden egyetem marxizmus–leninizmus tanszékén folyt filozófia oktatás, tehát szélesebb körben lehetett elhelyezkedni a pályán. Nem tagadom, érdekelt is a filozófia, bár abban sokkal inkább amatőr voltam, mint a történelemben. Végül Szabad György hatására a történelem, azon belül is a 19. század történelme felé vettem az irányt. A Történettudományi Intézetbe kerültem, ahova az ELTE bölcsészkaráról minden évben felvettek egy fiatalembert az utánpótlás biztosítása érdekében. A bővítések, fejlesztések akkoriban valahogy jobban mentek, Debrecenből és Budapestről is jöttek, ez volt a hagyományos fejlesztése ennek az intézetnek. Ott voltam hét éven keresztül, és ez nagyon hasznos volt kezdőként. Nagyon kollegiálisak voltak a korombeli fiatalok, de az idősebbek is segítettek. Nem volt lenézés vagy efféle, hanem tényleg segítettek a pályakezdők lépéseit. Jó feladatokat is kaptam, s nem tagadom, hogy nagyon jó menedzsment volt az intézetben.

Ez azt jelenti, hogy Szabad-tanítványnak vallja magát?

Igen, Szabad-tanítványnak vallom magam, s a kapcsolatom később is megmaradt vele, hiszen hamar ledoktoráltam, s ő volt a témavezetőm. A témám Széchenyi eszmerendszerének kialakulása volt, s dolgozatom kibővített változata később könyvben is megjelent. Mint mondtam, a kapcsolatom továbbra is megmaradt Szabad Györggyel, s hét év után ő volt az, aki visszahívott az ELTE-re, az alma materbe, mert nyugdíjazás folytán lehetősége nyílt arra, hogy valakit felkérjen oktatói állásra, és ő rám gondolt. Adjunktusnak jöttem vissza az ELTE-re, és negyedszázadon keresztül egy szobában voltam vele. Első perctől kezdve rengeteget segített, elolvasta, kijavította írásaimat, sok mindent megbeszéltünk, állandó szakmai kapcsolat volt közöttünk.

Az Ön pályáját végigkíséri Széchenyi István eszmerendszerének kialakulása, életpályája. Miért kezdett el foglalkozni a legnagyobb magyarral?

A kiváltó ok ismét egy feladat volt. Az Eötvös Kollégiumban kiírtak egy pályázatot, amelyen Szekfű Gyula Széchenyi képét kellett felvázolni, megrajzolni, és ezt Szabad György bírálta el. Utána azt mondta nekem, hogy ez egy jó pályamunka – díjat is kaptam érte –, és azt ajánlotta, hogy folytassam ezt a munkát. Megkérdeztem, hogy Szekfű Gyulával folytassam-e, vele foglalkozzam vagy pedig Széchenyi Istvánnal. Azt válaszolta, hogy Széchenyi Istvánnal. S miután ismert lett, hogy Széchenyivel foglalkozom, megbízásokat, feladatokat kaptam, és így végigkísérhettem a gróf pályáját. Legutóbb a Nagycenki Múzeumban kértek fel szakértőnek – hiába próbáltam hangsúlyozni, hogy inkább az egész 19. századdal, a reformkorral, '48-cal foglalkozom, és Szabad György tanítása nyomán Kossuthnak adok igazat a Széchenyi – Kossuth vitában, Széchenyi minden nagysága ellenére. Kossuth politikai pályájával is foglalkoztam, írtam is róla, igaz, jóval kevesebbet.

A filozófia szak, a filozofikus gondolkodás adta, hogy az eszmetörténet felé mozdult el? Vagy amikor Ön a pályáját kezdte, hiány volt eszmetörténészekben, eszmetörténeti megközelítésekben?

Mindkettő igaz, hiszen a filozófia szak nagyon jó alapot adott nekem. Akkor „marxista” oktatás folyt ugyan, de sokat foglalkoztunk komoly klasszikusokkal, s ez igen hasznos volt számomra. Pályám kezdetén egyébként valóban az volt a helyzet, hogy eszmetörténettel alig-alig foglalkoztak, ez idegen volt, talán a marxizmus dogmatikus áramlatai is fékeztek ezt; nem mertek hozzányúlni kényesebb témához. Széchenyi tulajdonképpen liberális, progresszív gondolkodó volt és nem konzervatív. Ezt egész későn lehetett csak felvállalni, addig Széchenyi nem tartozott a magyar panteonba, hiszen Kossuth volt a kultusz középontjában. Az eszmetörténet gyenge lábakon állt, a magyar eszmetörténet főleg, úgyhogy ez a kihívás ért a pályám kezdetén, és valóban szűz területtel tudtam foglalkozni, míg a társadalomtörténet, agrártörténet, politikátörténet jobban kutatott volt.

Pályája elején milyenek voltak a publikálási lehetőségek? Napjainkban a fiatal kollégák közül sokan panaszkodnak, hogy nehezen lehet a nivósabb történettudományi kiadványokban megjelenni. Könnyebb volt ez, amikor Ön kezdte a pályáját?

Nem volt könnyebb, sőt úgy látom, hogy ma egyszerűbb megjelentetni az írásokat, hiszen rengeteg a lehetőség. Biztos, hogy a legrangosabb tanulmánykötetekbe, folyóiratokba nehezebb bejutni, s az akkor kisebb szenzációnak számított, hogy még nem voltam harminc éves, amikor megjelent a kisdoktori értekezésem a Történettudományi Intézet könyvsorozatában. Azért volt könnyebb persze az én helyzetem, mert a Történettudományi Intézetben lévők előnyösebb pozícióban voltak publikálási szempontból, mint az ismeretlen köz-katonák, akik valamelyik vidéki egyetemen dolgoztak.

Az oktatói és kutatói munkát hogyan tudta összeegyeztetni?

A pályám kezdetén ez nem jelentett problémát, mert nem voltak még doktori iskolák, nem voltak lekötöttségek, nem voltak magas óraszámok. Nekem heti hat órában kellett tanítanom, s ezen ma elmosolyodik az a kolléga, akinek tanársegédként tizennégy órában kell tanítania. Nem volt ez a mai lekötöttség, sokkal könnyebb helyzetben voltunk. Nagyon szerettem tanítani, természetesen a tanításhoz akkor is hozzátartoztak az órán kívüli feladatok: szakdolgozók, konzultációk, kirándulások, külföldi kapcsolatok és egyebek, de viszonylag könnyen lehetett ezeknek eleget tenni. A követelmények sem voltak túl magasak, így könnyen össze lehetett egyeztetni a kutatást az oktatással. Az ember egy-két nap alatt leadta az óráit, eleget tett az egyetemi kötelezettségeinek, a többi időt kutatásra, írásra lehetett fordítani.

Többször is járt külföldön. Ezek közül melyek voltak a legfontosabb utak, és milyen eredménnyel zárultak?

Ismét a szerencsémre hivatkozhatom. Még a Történettudományi Intézetben dolgoztam, s az igazgatóknak, Ránki Györgynek jól működő kapcsolata volt a mainzi Institut für Europäische Geschichtevel, ahová rendszeresen küldött ki egy embert. Egészen fiatalon került rám a sor, s a mainzi Történeti Intézetben egy kötetlen programban vettem részt, a liberalizmus általános történetét kutattam. Rengeteget olvastam, mert nagyszerű könyvtárral rendelkezett az intézet, s természetesen számtalan konzultációra nyílt lehetőségem. A tanulmányutam végén, amikor már a német nyelvet is jól megtanultam, professzorokat is felkereshettem. Nagy hozadéka volt ez a pályámnak, amit kiteljesített egy Humboldt-ösztöndíj 1985–1986-ban, amikor egy teljes éven keresztül a ’48-’49-es kapcsolatokat kutattam, és német nyelvtudásom akkor már tényleg profi szintre fejlődött. Közben volt még egy hobbi tanulmányutam, elnyertem egy féléves hollandiai ösztöndíjat a holland–magyar

kapcsolatok kutatására. Holland–magyar kapcsolatok a 19. században nemigen voltak, de azért meg tudtam nézni az akkori bécsi holland diplomáciai jelentéseket, s bennük sok érdekeset találtam Magyarországról. Megtanultam hollandul, ami teljesen feleslegesnek tűnt még akkor. Az egyéves Humboldt-ösztöndíjat követően ennek az alapítványnak a segítségével egy-két évente három hónapos ösztöndíjra lehetett pályázni, amit többször is igénybe vettem. Tényleg gazdag volt a külföldi kapcsolat- és tanulmányútrendszerem.

Az 1970–1980-as évek történeti munkáival kapcsolatban gyakran elhangzik, hogy olykor ideológiailag determináltak, hogy ezekre a munkákra rányomta bélyegét a korabeli marxista–leninista szemlélet. Mennyire érezte Ön úgy, hogy valamilyen módon igazodni kell ehhez?

Nos, nyomást közvetlenül nem éreztem, bár elmondhatom, hogy a Széchenyi eszmerendszerével kapcsolatos kötetem bírálója éppen e „hiányosságok” miatt nem javasolta azt kiadásra. Egyébként amíg a ’70-es években a kortársi szakirodalomra valóban rányomta bélyegét ez a fajta politikai meghatározottság, addig a ’80-as évekre már nem volt jellemző. Nem voltak perzekutorok, nem voltak cenzorok, lektorok voltak, akik minőségi munkát végeztek. Nagyon sajnálom, hogy ma a lektori munka kiveszett, és nincs arra pénz, hogy a kiadók lektorokat is felfogadjanak a könyvek megjelentetése előtt. Akkoriban a kiadóknak volt erre kerete, és a lektorok feladata volt észrevételezni azt, ha a marxizmustól elhajolt a szerző, ám a lektorok általában jóindulatú kollégák voltak, akik maguk sem vették ezt a zubbonyt magukra, úgyhogy ez nem volt olyan szigorú. Akadtak természetesen, akik felvállalták ezt, például Ránki György életműve teljes egészében a marxizmus–leninizmus jegyében íródott, de önként vállalta, és nem érezte kényszerítő erőnek. Ez elmondható a gazdaságtörténeti, társadalomtörténeti munkák egy részéről is, de olyan történészek, mint Szabad György, soha nem hajoltak meg e feltételek, dogmák előtt, és mégis publikálhattak, tehát a levegő azért sokkal szabadabb volt a történettudományban. Érdekes például, hogy az irodalomtudományban ez a szigor sokkal erősebb volt.

Ilyen jellegű nyomást tehát én konkrétan nem éreztem, és szabadon alakíthattam pályámat. A ’80-as években még többé-kevésbé fiatal történészek számítottam, és tudtam érvényesíteni azokat a külföldi hatásokat, amelyeket magamba szívtam.

Míg munkái közül jó néhány kifejezetten tudományos igényű, nyelvezetű, addig például az István nádorról írt munka mintha szélesebb közönségnek szólna. Ez tudatos választás volt?

Ez így van, és ez abból fakad, hogy tudtam népszerű módon írni, amire nem mindenki képes. Sokszor nehezebb népszerű stílusban írni, és István nádor személyes ügyem is volt. ’48-’49 kapcsán valahogy belebonyolódtam ebbe a figurába, és elhatároztam, hogy egyszer írni fogok róla. A Labirintus könyvekben jelent meg az István nádorról szóló könyvem, és ott, mondjuk, kényszerűség is volt a népszerű stílus, de szívesen vállaltam. Mondhatom, hogy István nádor története krimiszzerűen megírt történet, ahol azokat a rejtélyeket bogozgattam, hogy hol és mit csinált az udvari és a pesti politika útvesztőiben.

Akkoriban a népszerű publikációkra sokkal nagyobb tér nyílt, mint manapság. Ma már csak a Rubicon az, amelyben népszerű cikkeket lehet közölni, de akkoriban az újságok, napilapok nagyon sok ilyen jellegű írást igényeltek. Évfordulókra szinte állandóan megszólították a történészeket, elsősorban a Történettudományi Intézetben dolgozókat, hogy írjunk népszerűsítő cikkeket. Ilyen szempontból könnyű volt a publikálás, és ez természetesen némi pénzkeresetet és ismertséget is biztosított.

A '80-as évek végén, a '90-es évek elején honnan jött az indíttatás, hogy foglalkozni kell a rendszerváltást megelőző és végrehajtó politikai folyamatokkal, és részt is kell venni azokban?

Itt egy fontos előzményre kell utalnom, és pedig arra, hogy a Mozgó Világ című folyóiratban 1980–1983 között működő szerkesztőség Kulin Ferenc vezetésével országos hírre tett szert mint amolyan reformer indíttatású, kvázi ellenzéki folyóirat. Ennek szerkesztőségébe engem is meghívott Kulin Ferenc. Itt már belesodrótam a belpolitikába, hiszen minden számért küzdeni kellett, hogy megjelenhessen. Bírálták, állandóan a betiltás fenyegetette, ami végül el is ért bennünket 1983-ban. A folyóirat közossége értelemszerűen politizáló társaság volt, ismétlem, akkor még annak a jegyében, hogy egyfajta ellenzékiességgel a reformgondolatot támogassuk. Akkor még abban a hitben voltunk, hogy az ország, a rendszer reformálható, de rövidesen kiderült, hogy ez nem járható út. A '80-as években ezt már tudtuk. Ez éledt föl bennem, amikor az ellenzéki körök mozgolódni kezdtek. Sok barátom és ismerősöm volt, például Kiss Gy. Csaba, Joó Rudolf, a Magyar Demokrata Fórum legfiatalabb alapítóatyái, és ők szólítottak meg, hogy csatlakozzak a Magyar Demokrata Fórumhoz. Akkor még nem alakult párttá, csak mozgalom volt, amelybe bekapcsolódtam, mert úgy láttam és éreztem, hogy szükség van ott rám. Afféle *Mädchen für alles* voltam – ezt csináld, azt csináld. Amikor az MDF párttá alakult Antall József elnöklete alatt, s ő hozzálátott annak megszervezéséhez, számba vette azokat, akik ott voltak az MDF negyventagú bázisában. Mi nem voltunk választott emberek, hanem összeverődtünk, és hangsúlyoznom kell, hogy az egyetemi oktatók rendelkezésére álló szabadidő tette lehetővé, hogy e munkába bekapcsolódjak. Az, aki napi nyolc órát dolgozott valahol, nem tudott ebben részt venni. Tőlem függetlenül Szabad György is részt vett a mozgalomban. Miután az MDF párttá alakult, Antall József elosztotta a nyelveket tudókat a külpolitikai csoportba. Ebben a külpolitikai csoportban működtem „társadalmi munkában”, segítve az MDF-et és annak elnökségét a külpolitikai feladatok ellátásában. Végül így kerültem a Külügyminisztériumba, ahova Jeszenszky Géza barátom hívott. Naivan azt hittem, hogy Jeszenszky és Katona Tamás mint vezető emberek elegendők ott, de kiderült, hogy a dolog nem ilyen egyszerű. Más pozíciókat is el kellett foglalni, hogy a külügyi munka zavartalanul folyjék az új mederben. Rövidesen a Külügyminisztérium főtitkára lettem, ami az összes közvetlenül nem külpolitikai osztály felügyeletét jelentette, tehát nagyon komplex feladat volt, amelybe belevetettem magam, és mindenki elismerésére dolgoztam. Ahogy a Külügyben mondani szokták, minden külügyi pálya nagyköveti megbízással ér véget, s én is nagyköveti megbízást kaptam a Dél-Afrikai Unióba, mert Antall József észben tartotta, hogy tudok hollandul. Azt mondta, hogy legalább megtanulok a búrok nyelvén, ami nagyon hasonló a hollandhoz. Valóban így is volt, én akkor Dél-Afrikába kerültem, ahol én voltam az egyetlen nagykövet, aki megtanulta a búr (afrikánsz) nyelvet. Két évet töltöttem ott, majd amikor kormányváltásra került sor, lemondtam. Úgy tekintettem, hogy a politika által kinevezett vagyok, tehát le kell mondanom. Pár hónap után visszatértem az egyetemi katedrára, hiszen ezt tartottam főállásomnak, fő hivatásomnak. Az ELTE-n folytattam az oktatói munkát, s emellett dolgoztam a nagydoktori értekezésemre, amit rövidesen be is adtam. Miután megvédtem, kineveztek egyetemi tanárnak, s akkor úgy gondoltam, hogy most már tényleg ezen a pályán fogok maradni, jóllehet a feltételek tényleg romlottak. Jött a Bokros-csomag, az óraszámok emelése, de ezt akkor már rutinnal csináltam, így nem volt olyan megterhelő az egyetemi oktatás, hiszen szerettem az oktatómunkát. 1998-ban a választásokon győzött a Fidesz, s ekkor újra megszólítottak, elcsábított a politika. A holland nyelvtudásomra is alapozva, amely persze már erősen megkopott, de viszonylag könnyen fel lehetett eleveníteni, élővé tenni, Hollan-

diába neveztek ki nagykövetnek, és ott teljesítettem szolgálatot három éven keresztül, majd amikor már úgy éreztem, hogy rutinná vált a munka, és úgy gondoltam, hogy vissza kell térnem az egyetemre, visszaadtam a megbízatásomat.

Úgy érzem, eredményesen működtem, hasznos volt a kint töltött idő, de nem volt arra időm, hogy mellette mással is, a szakmámmal foglalkozzak. A nagykövetségi tevékenység eléggé lefoglalt, és bizonyítanom is kellett a külügyi pályán, hiszen ez elvárás volt azoktól, akik ezzel megbíztak.

Hasznos volt külügyi szolgálata során, hogy az Ön múltszemlélete alapvetően az összefüggések keresésére irányult?

Igen, kölcsönösen hasznos volt, mert az ismereteim a külügyi hivatal szervezéséről – mivel a Metternich korabeli aktákat tanulmányoztam – pontosan megfelelték a Külügyminisztérium akkori felépítésének. Az adminisztratív akták, a titkos akták és a szigorúan titkos akták kategóriáiban működött a rendszer Metternich korában is, csak más elnevezéssel, vagyis az addigi történelmi ismereteimet tudtam hasznosítani a külügyi adminisztráció felépítésében és működtetésében. A reformkori működtetést jól láttam, s ez nagyon hasonlított korunk külügyi működéséhez, jóllehet a technikai eszközök ma már lehetővé teszik a villámgyors kapcsolattartást, a rendszer mégis alapjaiban ugyanúgy funkcionál. A mai külügyi tevékenységben elmélyülve viszont a történelmi munkám számára tudtam hasznosítani azt a felismerést, hogy egy irat és a mögötte lévő valóság nem teljesen fedi egymást. Az iratokban már formába van öntve az akkori valóságtartalom, és a konfliktusok mezejét is jobban látja az ember a saját korában, jobban fel tudja mérni azt, hogy a döntéshozás milyen mechanizmusokon keresztül történik, és mi minden szükséges ahhoz, hogy egy jó döntés szülessen. Nagyon hasznos volt ez számomra a történelmi pályán is, elsősorban politikatörténelmi és az adminisztráció története szempontjából. Amikor pedig újra diplomata lettem, még magasabb szinten ismétlődött meg mindez. Megismertem a holland társadalom szerkezetét, mozgatórugóit, konfliktusait, s ezáltal a korabeli magyar társadalom konfliktusait is jobban fel tudtam tárni, hogy milyen erők működnek és hogyan manifesztálódnak a politikában.

Hogyan látja napjainkban a történettudomány, a történetírás jelenlegi helyzetét? Sokan vallják, hogy válságban van. Egyetért ezzel?

Válságban nincs, ez túl erős megfogalmazás lenne, hiszen az eddigi eredményeket nem lehet negligálni, és azok rangosak. A magyar történettudomány a '90-es évekre felzárkózott az európai színvonalhoz, ha nem is a csúcshoz, de mindenesetre rangos produktumokat hozott létre. A bizonyos fokú fejlődési konfliktus abból fakad, hogy a történettudományt is elérte az a szemléleti fordulat, amely a forrásokat már szemantikai szempontból is szemügyre veszi. Azaz a forrásokat nemcsak úgy vizsgáljuk meg, hogy mit adnak vissza a valóságból, hanem azt is, hogy maga a forrás hogyan keletkezett, milyen annak a szerkezete, mit képes kifejezni szemantikailag, nyelvi szerkezetben a maga korabeli valóságából. A forrást ilyen szempontból kell újraértelmezni. Ennek a fordulatnak vannak eredményei, és bizonyos szerzők erre már tudnak reflektálni. Ilyen szempontból kettős hasadás figyelhető meg a mai történetírásban. Egyrészt van egy „modern” történetírás, amelyik ezt a fordulatot próbálja követni, bár kevesebb produktuma van, és inkább teoretikus írásokkal jelentkezik, másrészt létezik a hagyományos történetírás, amely a maga társadalomtörténelmi, politikatörténelmi, agrártörténelmi szemléletét viszi tovább. Az idősebb kollégák már nem fognak változtatni, és arra gondolok, hogy ha 1848–1849 politikatörténetét nézzük meg,

akkor még mindig annyi az elvégzendő feladat, hogy egy ilyen szemantikai fordulatra szükség is lehet, mondjuk, egy fontosabb Kossuth-beszédet elemezve. A politikatörténet fordulatait általában, például a Görgey-kérdést nem lehet ezzel a szemlélettel újradefiniálni, hiszen még régi módon sincs megoldva, és olyan sok hagyományos feladatot kell elvégezni, hogy csak ezután érhetnek be ezek az eredmények. Itt tart most a magyar történettudomány. Az összkép azért kedvező, mert a fiatal kollégáknál erőteljesebb, meghatározóbb a modern szemlélet alkalmazása. Tehát ilyen szempontból ez a fordulat, ha lassabban is, de végre fog menni.

Ön szerint nyitott a magyar történettudomány a külföld, a más nemzetek történetírása iránt? És mennyire érdeklí Nyugat-Európát, Európát a magyar történelem és a magyar történetírás? Vannak-e gyümölcsöző kapcsolatok?

Sajnos a helyzet az, hogy a külföldi történetírás termékeinek recepciója a kellenél lassabban zajlik. Általában a magyar történettudománynak, ha szabad így mondanom, van immanens fejlődése, van belső fejlődése, és a külső hatások sajnos csak lassan gyűrűznek be hozzánk. Ennek számos oka van, most már a könyvbeszerzések is lassabban mennek, kevesebb a történészek szabadideje, a saját témáikkal vannak elfoglalva, internacionális projektekre nagyon kevés a példa. A külföldi kapcsolatokat tekintve bizonyos pályázatoknál szerencsére már előírás, hogy legyenek külföldi partnerek, úgyhogy épülnek külföldi kapcsolatok, amelyek ígéretesek, de ha a mennyiséget nézzük, akkor általában külföldi kapcsolatok nélkül születnek a magyar történettudomány produktumai. A magyar történettudomány – mivel idegen nyelven kevesebbet publikálunk – nem tud áttörést elérni nyugaton. Nagyon kevés és hézagos a kapcsolat a külföldi történetírással. Korábban voltak vegyes bizottságok, amelyek lassan elhaltak, és nincs arra mód, hogy az egyetemek külföldi vendégtanárokat alkalmazzanak, tehát ilyen szempontból is szűkültek a lehetőségek, és maradtak az ösztöndíjak. A diákok felkészültsége viszont ilyen szempontból ígéretes, hiszen ők már nyelveket beszélnek, de sajnos ez jobbra az angol nyelvismeretre korlátozódik. Nem nyelveket beszélnek, hanem angolul tudnak, ami nem ugyanaz. Németül például, úgy látom, egyre kevesebben beszélnek. Erasmus tanulmányutakkal járnak sokfelé, magukba szívhatnak sok mindent. Ami ígéretes, az maga a folyamat, de véleményem szerint jelenleg az összkép nem kedvező, és ismétlem, a nyugati recepció elég gyenge. Nem is igen érdeklődnek irántunk, ez persze földrajzi helyzetünkéből is fakad, vagyis hogy nem vagyunk igazi Kelet-Európa. Oroszország mint nagyhatalom nyilvánvalóan több történezt érdekel nyugaton.

Az Osztrák–Magyar Monarchia az, amely még kutatási érdeklődésre tarthat számot. Az osztrák kollégák, de a németek és a tőlük nyugatabbra élők is az Osztrák–Magyar Monarchia egészét veszik tekintetbe. A magyarok ehhez hozzájárulhatnak, például a hatalmas könyvsorozat, a *Die Österreichische-Ungarische Monarchie 1848–1918* című rangos, tízkötetes tartalmas könyvsorozatban magyar szerzők írták a magyar vonatkozású részeket, tehát ilyen szempontból belefolyunk az összefolyamatba, de elsősorban a Monarchián keresztül tarthatunk számot érdeklődésre.

Van-e olyan téma, amit a következő években szívesen megírna, ami hiányzik az életművéből, s úgy érzi, ezzel még adósa önmagának is?

Amikor egyszer Szabad Györgytől megkérdeztem, hogy mivel foglalkozik, kissé frivol módon azt válaszolta, hogy van egy nagy témája, a magyar polgári átalakulás. Az én életművem is ebbe a témakörbe illeszthető. Ami a konkrét kérdést illeti, az ember, amíg él nem adja fel, hogy dolgozni fog. Betegeskedem mostanában, de ha felerősödöm, van egy nagy

témám, és ez a magyar liberalizmus története. Ezt Kecskeméti Károly lényegében jól megírta a reformkorra nézvést. Nekem 1848-tól 1918-ig kellene megírnom, és ez hatalmas feladat. Ma nem jó hívó szó a liberalizmus, talán szitokszó is lett, pedig számomra egyértelműen pozitív a konzervativizmussal szemben. Arra a magyar liberalizmusra gondolok, amely érvényesült 1848-ban, hatott 1860-ban, a kiegyezés után, a Szabadelvű Pártban 1875 után egészen 1918-ig. Élő áramlat volt, noha sokszor vegyült a konzervativizmussal. Ezeket a szálakat kellene kibogozni, s ebbe beletartozik természetesen a Szabadelvű Párt, a Függetlenségi Párt története is. Több áramlatot kell itt összesodorni ahhoz, hogy ebbe a cím-szóba beleférjen, s ezzel jelezni tudtam a feladat nagyságát is, hiszen a Szabadelvű Párt vagy a Függetlenségi Párt története sincs még megírva. Ha erőm engedi, ebben a témában szeretnék még alkotni.

Köszönöm a beszélgetést, s tervei megvalósításához erőt és egészséget kívánok!

2017 tavasza

Az interjút készítette: PELYACH ISTVÁN, szerkesztette: ROTÁR KRISZTINA